

TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2017, Yıl:5, Sayı:9

Geliş Tarihi: 20.01.2017

Kabul Tarihi: 09.03.2017

Sayfa:104-117

ISSN: 2147-8872

SÜLEYMAN NAZİF'İN KALEMİNDEN NAMIK KEMAL

Hüseyin Doğramacıoğlu*

ÖZET

Süleyman Nazif, Namık Kemal'in tilmizi olmakla övünen bir şair ve yazardır. Namık Kemal isimli kitabıyla bilinmesine rağmen bu kitapta öne sürdüğü fikirler pek tartışılmamış ve Namık Kemal anlatılırken bile bu durum gözlerden kaçmıştır. Oysa Süleyman Nazif'in Namık Kemal hakkında öne sürdüğü düşünceleri Türk edebiyatında sadece Namık Kemal ile ilgili değil, diğer dönem şairlerini de içerisine alan geniş bir yelpazede bilgilerin aktarıldığı bir eser mahiyetindedir. Namık Kemal'in münasebette bulunduğu Hamit, Ekrem ve Sezai gibi şair ve yazarlar hakkında da Süleyman Nazif çeşitli vesilelerle görüşlerini aktarmaktadır. Bu görüşler Namık Kemal'in odak noktada olduğu fikirler etrafında toplanmaktadır. Namık Kemal'in soy kütüğünden yetiştiği ortama kadar çeşitli bilgiler veren yazar, Namık Kemal'in sürgün günlerini de unutmaz. Bu süreçleri aktarırken yer yer Namık Kemal'den mısralara da yer ayıran yazar, bu mısraları Namık Kemal'den işittiğini vurgular. Namık Kemal'i anlamak ve iyi yorumlayabilmek için Süleyman Nazif'in Namık Kemal kitabına müracaat etmek ve buradaki düşüncelerden yararlanmak gerekir. Süleyman Nazif'e atıfta bulunmadan yazılan Namık Kemal'le ilgili her düşünce eksik kalacaktır. Ancak eserin bir hasbıhal esnasında söylenen sözler gibi kaleme alınması eseri bilimsel bir kaynaktan çok sohbet tarzında bir eser olarak ön plana çıkarmaktadır. Yazarın konuları aktarırken daldan dala atlaması ve bir konuyu bitirmeden diğer konuya geçmesi bu hasbıhal tarzının bir ifadesi olarak algılanmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Süleyman Nazif, Namık Kemal, Namık Kemal'in bilinmeyen yönleri, vatan fikri.

• Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, hdogramacioglu@mynet.com

NAMIK KEMAL FROM THE PEN OF SÜLEYMAN NAZİF

ABSTRACT

Süleyman Nazif is a poet and writer who boasted for he was Namık Kemal's students. Although he known with a book called Namık Kemal the ideas that his put forward in this book much not discussed and these ideas have overlooked even when describing Namık Kemal. However Süleyman Nazif's thoughts describe for a wide context not only about Namık Kemal but also the other poets in Turkish literature. Süleyman Nazif indicates their views on various occasions about Hamid, Ekrem and Sezai are Kemal's friends who poets and writers. These views are gathered around the ideas that focus on Namık Kemal. Writer transmits a range of information about the environment that Namık Kemal has grown and his birth. Also he doesn't forget Namık Kemal's the exile days. The author emphasizes that he heard these verses from Namık Kemal and he gives place to Namık Kemal's verses from transferring these process. It must look at Suleyman Nazif's book about Namık Kemal to understand and to make comment for Namık Kemal. Any thoughts about Namık Kemal without referring to Süleyman Nazif will remain incomplete. Because of the work was written as words spoken during a conversation the work is seen as a work rather than a scientific source. He talks about different things as tells his thoughts. As a result of this attitude work is perceived as a conversation piece.

Keywords: Süleyman Nazif, Namık Kemal, unknown faces of Namık Kemal, The idea of homeland.

Giriş:

Namık Kemal, kendisinden sonra birçok yazar ve şair yetiştirmiş bir vatan şairidir. Sayılamayacak kadar edip yetiştiren şairimizin hayatının gizli kalmış yönlerini Süleyman Nazif kaleme almıştır. Kitabın günümüze kadar orijinal haliyle Latin harfli Türkçeye tam olarak aktarılmaması Namık Kemal'in hayatını aydınlatan bu eserin çok fazla bilinmemesine yol açmıştır. Süleyman Nazif "Bizi yaratan Allah, yetiştiren ise Namık Kemal'dir" derken ona olan minnetini ve vefasını ifade etmektedir. Bilindiği gibi yetiştirmenin bir anlamı da "terbiye" etmektir. (Öztürk 2015, 209). Namık Kemal'in terbiye dairesine aldığı birinin kaleminden Namık Kemal'i dinlemek okuyucuya ayrı bir edebî haz vermektedir. Eserin eski harfli Türkçeye kaleme alınması ve burada isimleri geçen Namık Kemal'in yetişmesine tesir eden kişilerin adlarının verilmesi esere ayrı bir hava katmaktadır. Buradaki isimler Türk edebiyatında çok da bilinmeyen kişilerdir.

(Eserin Orijinal Baskısı)

1. Namık Kemal'in Soyağacı ve Çocukluk Dönemi:

Süleyman Nazif, asalete ve soyluluğa önem verdiğini ima ederek Namık Kemal'in asil bir aileden geldiğini ifade eder. Onun bu asaleti ve soyağacının hep asil ve varlıklı kimselerden oluşmasını manidar bulur. Onun vatanseverliğinin ve asaletinin kaynağını bu soyağacına bağlar. Onun kökü geçmişten günümüze asaletle devam edip gelmektedir. Süleyman Nazif, Namık Kemal'in bu soyağacının 3. Selim'e kadar uzandığını nakleder:

“Namık Kemal'i yetiştiren hanedanın efradı pek ziyade şâyân-ı dikkattir. Pederi Mustafa Asım Bey zeki, müstehzi, zarif bir ser müneccimin şehriyârı, onun pederi Şemseddin Bey Sultan Selim-i Sâlis'in sarayında sîr-ı karîn Şehriyârı, Şemseddin Bey'in pederi Kaptan-ı Derya Ahmed Râtıb Paşa şâir bir vezir, onun pederi Vezir Osman Paşa...” (Nazif 1340, 4).

Namık Kemal'in şeceresi hep vezirler, paşalar ve devlet ricali ile doludur. Yazar bu listeyi uzattıkça uzatır. Namık Kemal'i Namık Kemal yapan işte bu soyluluktur. Namık Kemal, Magosa'da iken kendisinden Bey unvanının kaldırılması üzerine söylediği sözler kendisinin soy ağacı hakkında ipuçları vermektedir:

Magosa'da devlet tarafından Bey unvanının kaldırılmasıyla karşılaşan şairin Şirvânizade Hakkı Bey'e yazdığı bir mektupta: 'Hükümet-i seniyye, üzerimden Bey'liği kaldırmış. Ben ise o unvanı bir Sultan, iki sadrazam, yedi sekiz vezir, elli altmış ricâlden mürekkep bir nesilden geldiğim için hâsıl olma bir şey bilirdim’ (Banarlı 2001, 880).

Namık Kemal'in böyle bir nesilden geldiği ve daha sonra babasıyla beraber bir müddet Kars'ta ikamet etmesi onun fikri ve edebî hayatını şekillendirmede bir faktör olur. Süleyman Nazif onun şecerisini verdikten sonra çocukluğuna değinir:

“*Namık Kemal, çocukluk devresini validesinin pederi Abdülatif Paşa ile birlikte Kars'tan Sofya'ya kadar o vakitki vatanın muhtelif mahallerini geşt ü güzâr etmekle imrâr etti. Abdülatif Paşa bu hafîdine pek merbût idi ve zevciyle beraber İstanbul'da kalmaya mecbur olan sevgili kızının elem-i iftirakâtı onun payidâr-ı yadigâr-ı zî-hayâtıyla avuturdu. Bir taraftan okutur, bir taraftan da at ve avla iştigâl ettirirdi. Namık Kemal meâniden evvel kuş, geyik, ceylan sayd etmekle bir nevi idmanda bulunmuştu. Cezmi'de eski bir cirit oyununun gayet güzel bir tasviri var. O güzide eserin en dâhiyâne kısmı bu parçadır. Diğer sayfeleri düşünmüş ve duymuş, bu levhayı ise bizzat yaşamış olduğu o satırlara mebzûlen dökülmüş zinde bir hayattan anlaşıyor*” (Nazif 1340, 7-8).

Namık Kemal'in eserlerine onun çocukluğu ve bu dönemde gördüğü sahneler yansımış ve en başarılı tasvirleri de bu dönemden etkilenerek kaleme almıştır. Süleyman Nazif'in bu düşüncesine Tanpınar da benzer ifadelerle katılır:

“*Namık Kemal, dedesi ile beraber Kars'a gittiği zamanlar on iki yaşındaydı. Oradan yine dedesi ile beraber Sofya'ya geçerler. Bu seyahatlerin onun genç muhayyilesi üzerindeki bazı tesirlerini eserlerinde görmek mümkündür.*”

Cezmi'deki cirit oyununun şark vilayetlerinde hâlâ devam eden bu eski ananeden geldiği muhakkaktır. Sofya'da iken hükümet konağına devam ettiği ve belki dedesinin kalem işlerine yardım ettiği zannedilebilir” (Tanpınar 2001, 343).

Tanpınar bu satırlardan sonra Cezmi'deki cirit oyununu onun çocukluğunda yaşadığı sahnelere bağlar. Tanpınar'a göre eğer Namık Kemal cirit oyununu çocukluğunda görmeseydi böylesine hayal edip tasvir edemezdi. Çünkü ona göre “*muhayyile itibariyle Namık Kemal zayıftır. (...) harici âlemi tasvir ve sayfa üstünde inşa edebilmek hususunda ise daima acizdir*” (Tanpınar 2000, 243).

Namık Kemal'in yetişme tarzı, çocukluk devresi ve ailesinden gelen irsî özellikler onun eserlerine ya bir sahne ya da bir bölüm olarak yansır. Süleyman Nazif ve Tanpınar onun çocukluğunu vererek bu duruma dikkat çekerler.

Bütün bu bilgilere rağmen Namık Kemal'in hususi hayatı ile ilgili bilgiler günümüzde tatmin edici boyutta değildir:

“*Bu güne kadar hakkında en çok neşriyatta bulunulan edebî şahsiyetler arasında Namık Kemal başta gelir; bununla beraber gerek hayatının seyri, gerek san'at eserleri hususunda müsbet malûmata sahîb değiliz, Magosa'dan ne zaman istanbul'a döndüğü, Midilli'ye nefyi, hangi eserlerini burada yazdığı mes'elesi de karanlık bırakılmıştır; bunun sebebi, ancak matbu' eserlerinin gelişi güzel tedkiki, yaşadığı, devre âid mecmua, gazete v.b. vesikalardan, muasırlarının eserlerinden, kendisinin ve yakınlarının hususî mektublarından faydalanılmamasıdır.*” (Tansel 2010, 57)

Süleyman Nazif'in onun hakkında verdiği bilgiler ise kırık dökük parçacıklar halinde karşımıza çıkar. Bu parçaları birleştirip onun hayat resmini tam olarak göremeyiz. Ancak bizi daha çok onun edebî yönü ilgilendirdiğinden Namık Kemal'in çocukluğu ve hayatı bizim için edebî hayatını şekillendirmesi yönüyle önem taşımaktadır.

2. Abdülhâk Hamid ve Recaizade M. Ekrem’le Namık Kemal’in Münasebeti:

Namık Kemal bir yandan Abdülhak Hamid Tarhan’la mektuplaşırken diğer taraftan Recaizade M. Ekrem’le çeşitli vesilelerle münasebette bulunuyordu. Namık Kemal bu millete benden sonra bir edip bırakabilecek miyim diye Hamid’e sorar:

“Hamid, ne dersin? Acaba cenâb-ı hak bu millete beni bir matbaacı edip de bir tarafta Ekrem’i, bir tarafta seni önümde yeni yetişenleri görür bir plan vermeye bir bendin bazı yerlerini kemâl-i azimetle tashih etmeye muvaffak edecek mi? Heyhât! Of!.Fena halde sıkıldım. Dur biraz ağlayayım da mektubun cevabına ondan sonra devam edeyim...” (Nazif 1340, 21-22).

Namık Kemal, mütevazı kişiliğinden dolayı Abdülhak Hamid’i kendisinden üstün görür. Tanpınar bu durumu şu cümlelerle ifade eder:

“Namık Kemal, Abdülhak Hamid’e yazdığı bir mektupta ‘Asıl müceddid Şinasi ile sensin, ben, ikinizin arasında bir hatt-ı ittisalim’ der. Bu asil tevazu, bütün bir yanlışlık silsilesinin başlangıcı olmuştur. Hakikatte asıl yenilik onunla başlar, ilk ve esaslı zaferini onunla kazanır. Şinasi olsa olsa bir hareket noktasıdır ve her başlangıç gibi müphemdir” (Tanpınar 2000, 217).

Namık Kemal, kendisini iki şairi birbirine bitişiren, bağlayan bir çizgi, bir hat olarak görmektedir. Aslında tam tersine birçok şairi olduğu gibi Hamid’i de etkileyen kendisidir. O, kendisinden sonra edebî çizgisini devam ettirecek şahsiyetlerin başında Hamid ve Ekrem’i göstermektedir. Abdülhak Hamid, Gürcistan’ın Poti şehrinde Şehbender (konsolos) iken Midilli Kaymakamı (Mutasarrıf) olan Namık Kemal’le mektuplaşmış ve dertleşmiştir. Süleyman Nazif’e göre iki şair, birer dert ortağı ve arkadaş sıfatıyla münasebetlerini devam ettirmişlerdir:

“Yine Abdülhak Hamid’in Poti’de Şehbenderken Midilli’de Mutasarrıf Namık Kemal’e yazdığı 18 Teşrîn-i evvel 1297 tarihli bir mektupta şu hararetli satırlar münâderiştir:

...Ya Rab!.. Ne günlerdeyiz. Bu ne kadar dâimi bir hâlet-i nizâdır... Keşke hakikaten çıldırsam da hiçbir şeye aklım ermese!... Ah seninle ne zaman birleşip de dertleşeceğiz? Yahut ne zaman o derde bir derman bulacağız? Ben şu düçar olduğumuz musibetin teselliyeti olacak bir vücûd tasavvur edebiliyorum: O da ancak sensin. Sen var ol! Sen var oldukça ben gebersem de müteselli giderim. Sen var ol! Ah bir leyn muahedesini senin istikbalin tashih eder. Senin vücudun Osmanlıların bekâ-yı nâmıdır, istikbâlimizin ruhudur, ey Kemâl!” (Nazif 1340, 24-25.)

Süleyman Nazif, Türk edebiyatına damgasını vuran “Bizi yaratan Allah, yetiştiren de Namık Kemal’dir.” Sözüünü Recaizade M. Ekrem ve Faruk Nafiz’i de içerisine alarak ifade eder:

“İşte Namık Kemal, bizim üstadlarımızı, pirlarımızı, mürşitlerimizi bu suretle birer birer bulup yetiştirdi. O nerede bir şûle-yi istidad görürse oraya koşar, nâ- muvâfık rüzgârlardan vikâye ederek sönüp gitmemesine çalışırdı. Recaizade Ekrem’den Faruk Nafiz’e

kadar hepimiz edîb-i âzamın kendi istidâd ve kabiliyetimize göre, büyük, küçük birer esiriyiz. Bizi yaratan Allah, yetiştiren de Namık Kemal'dir” (Nazif 1340, 27).

Namık Kemal, Abdülhâk Hamid'e yazdığı bir mektubunda R. M. Ekrem ve A. Hamid'e kardeşim, diye hitap eder. Bu iki şaire kendisinden sonra yolunu devam ettirecek iki şahsiyet nazarıyla bakar:

“...iki kardeşim var ki Ekrem'le sensin. Mahkeme-yi Kübra-yı elîmi pek âli ve hükm-i sahîh-i tarih pek uzak ise de ikisinin huzurunda da benden sonra mesul olacak sizsiniz. Vatan bugün edebiyattan gördüğü faideyi askerlikten başka hiçbir şeyden görmedi” (Nazif 1340, 22).

Namık Kemal, Abdülhâk Hamid'le Recaizade M. Ekrem'e 'Kardeşlerim,' diye hitap eder. Bu iki şair onun ideallerini ve vatan aşkını gelecek nesillere taşıyacak ve Namık Kemal'in vatanperverliğini bir bayrak gibi dalgalandıracak iki şairdir. Ancak Namık Kemal'in bu hayalleri gerçekleşmemiş ve Hamid'le Ekrem, bireysel hassasiyetleri ön plana çıkaran, şahsi aşklarını ve hislerini terennüm eden iki şair olarak kalacaklardır.

3. Sürgün Yılları:

Namık Kemal'in Magosa'ya ve Midilli'ye sürgüne gönderilmesi üzerine Süleyman Nazif sıklıkla durur. Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre adlı tiyatro oyunundan sonra onun Magosa hapishanesine sürgün edildiğini ve yılanlarla, çıyanlarla arkadaş olduğunu sıralar:

“Mezarları bile korkutacak kadar mühiş ve müdhiş Magosa zindanında Namık Kemal'i kendi tabirince yılanlara, çıyanlara refik-i iğtirâb ettiler. Tam otuz sekiz ay inletiler. Bu zulümler niçin reva görülüyordu?... Çünkü İbret muharriri merkum Kemal Bey 'Vatan Yahut Silistre' adlı bir oyun kitabı yazmış ve bu kitapta 'Düşman cephanesinin üstüne çıkar da ateşlerim' sözüyle Türk celâdetini intak etmişti” (Nazif 1340, 41).

Namık Kemal, Magosa'da zindanda kalsa bile yüreğindeki vatan sevgisi ve coşkunun hiç dinmeyecek ve şair, sürekli 'Vatan!' diye haykıracaktır. O, Magosa'da çilesini doldurduktan bir müddet sonra bir diğer sürgün yeri olan Kıbrıs adasında sürgün kalacaktır. Çünkü Vatan Şairi, İbret gazetesini çıkarırken onun kaleme aldığı ve üzerinde B.M. imzalı makaleler payitahtı rahatsız ediyordu. Namık Kemal bunun üzerine bir fermanla Gelibolu'dan Kıbrıs'a mutasarrıf olarak tayin edildi:

لوندرده نشر اولنان (حریت) دن داها کوزل بر جریده ایله ، (عبرت) غزته سیله استانبولده هر کون بر بشقه کونش طوغوریوردی . بو کونشی سوندورمک ایچون کالی متصرفلقیه کلبولی سنجاغنه تبعید ایتدیله . کونش ینه سونمامکده اصرار ایدیوردی . (عبرت) ده (ب . م) امضالی مقاله لر نامق کالک کلبولیدن کوندردیکی یازیلردر . عزلی ایدلدی ؟ .. یوقسه کندیسیمی تراپ ماهوریت ایتدی ؟ بیامیورم . کلبولیده پک آزقالدی . وینه استانبوله کلدی . (عبرت) ی حکومت الغا ایتمش ، نامق کالک آئنده یالکنر صحنه قالمشدی . کونک

“Londra’da neşrolunan Cerit’ten daha güzel bir ceride ile İbret gazetesi ile İstanbul’da her gün bir başka güneş doğuruyordu. Bu güneşi söndürmek için Kemal’i, mutasarrıflıkla Gelibolu Sancağı’nateb’id ettiler. Güneş yine sönmekte ısrar ediyordu. İbret’te B.M. imzalı makaleler Namık Kemal’in Gelibolu’dan gönderdiği yazılardır. Azil mi edildi? Yoksa kendisi mi terk-i memuriyet etti? Bilmiyorum. Gelibolu’da pek az kaldı ve yine İstanbul’a geldi. İbret’i hükümet ilga etmiş, Namık Kemal’in elinde yalnız sahne kalmıştı. Günün birinde onu tevkif ve Sultan Abdülaziz’in tuğrasına pek de şeref vermeyen bir ferman ile Kıbrıs adasına teb’id ettiler” (Nazif 1340, 38).

Namık Kemal hem Gilibolu’ya hem de daha sonraları Kıbrıs’a sürgün edilmiştir. Bu sürgün yılları onun için olumlu izler de bırakmıştır. Bu izlerden belki de en önemlisi oralarda edindiği dostluklardır. Namık Kemal, Gelibolu’da Ebüzziya Tefik’le tanışır:

“Ölümünden yıllar önce, Gelibolu’ya sürgün gönderilmiş çok genç bir mutasarrıf olarak tayin olunan Namık Kemal’in Gelibolu’ya ulaştığında, yanında en yakın arkadaşı Ebüzziya Tefik bulunmaktadır. Gelibolu’ya geldikleri ilk günlerindeki bir haftayı beraber geçiren bu iki arkadaş, Namık Kemal’in ilk mutasarrıflık günlerinde çevreyi, yöreyi tanımak maksadıyla beraber gezip dolaşıyorlardı” (Sütçü 2013, 1423).

Namık Kemal’in sürgün yılları onun fikirlerinin olgunlaşmasına ve yeni edebî hamleler yapmasına zemin hazırlamıştır. Aynı şekilde farklı kültürleri ve ülkeleri bu sürgün nedeniyle de olsa gezen şairde bu sürgünler zihninde vatan mefhumunun şekillenmesine vesile olmuştur. Namık Kemal Magosa’da otuz sekiz ay sürgün kalmıştır. Bu süre zarfında kaldığı zindanı ilk gördüğünde ıstırapı küçümseyerek kaderine razı olur:

“Önce alt sonra da üst katında otuz sekiz ayını geçireceği bu zindana ilk girdiği gün Kemal, ıstırapı her zaman küçümseyen büyük idealistliği ile şöyle diyecek: ‘Bizim zindanı bir iyice süzdüm. İstanbul’daki evden değil, Paris otellerinden bile farkını göremedim” (Akyüz

1976, 56). Namık Kemal bu zindan ve sürgün hayatını verimli geçirecek ve birçok eserini bu sürgün yıllarında kaleme alacaktır. Bu bakımdan sürgün yılları Namık Kemal'in velut dönemine tekabül eder.

4. Namık Kemal'de Vatan Fikrinin Oluşumu

Bilindiği gibi Namık Kemal'in içerisinde yaşadığı Osmanlı Devleti çeşitli din ve ırklardan oluşuyordu. *“Osmanlı toplumu hiçbir dönem tek silüetli görüntü arz etmemiştir. Toplumunu oluşturan bireyler her zaman çeşitli renk, dil, din ve kültürlerin temsilcileri olmuşlardır”* (Akis 2006, 221). Namık Kemal böylesine çok renkli bir toplum içerisinde yetişmiş ve vatan fikri bu toplum içerisinde kendisinde oluşmuştur. Namık Kemal'de vatan fikri şairin küçük yaşlarda okuduğu ve takip ettiği şair ve yazarlardan kendisine intikal etmiştir. Onun şairliğinin ilk yıllarında Leskofçalı Galip Bey'i ve dönemin adı pek de duyulmayan şair ve düşünce adamı Şeyh Ahmed Efendi'den etkilendiği ayrıca Eşref Paşa'nın fikirlerinin ona yön verdiği ve vatan fikrinin bu kişilerden geldiği görülür:

“Eşref Paşa ile Galip Bey ve Şinasi'den sonra ihtimal ki bu üç üstadın hepsinden ziyade Şeyh Ahmed Efendi namında bir zat Namık Kemal'e mürşid-i fikr ü vicdan oluyor. Bu Şeyh Ahmed Efendi Sultan Abdülmecid'in evâhir-i saltanatına doğru tahaddüs etmiş olan 'Kaleli Vakası' namıyla maruf hadise-i siyasiye yüzünden Kıbrıs'a atılmış bir fazıldır”(Nazif 1340, 13).

Namık Kemal'de vatan fikrinin oluşumunda onun yetiştirme tarzı, okuduğu eserler ve daha birçok âmili sıralayabiliriz; ancak onda vatan fikrinin nüvesini Şeyh Ahmed Efendi oluşturmuştur, denilebilir, Namık Kemal, bu düşünür ve şairden çok istifade etmiştir:

“Şeyh Ahmed Efendiyle ihtilât ü müsâhibden fevkalade müstefid olduğunu edîb-i âzam daima söylemiş. Kemal Bey, meşhûdu olan erbâb-ı kemalât arasında bir mislini daha görmediğini beyan ettiği Şeyh Ahmed Efendi'den evvel Şinasileri, Ziya Paşaları ve daha birçok efâzil-i ümmetle Arabın bazı meşâhîrini görüp tanıdı. Şeyh Ahmed Efendi, Sultan Murat'ın cülûsundan sonra da Magosa'dan kurtulamadı ve mahpus hayatını galiba yirmi senelik medfen hayatının ortasında kazdı” (Nazif 1340, 13).

Namık Kemal de üstadı olarak gördüğü Şeyh Ahmed Efendi gibi onun hapsedildiği aynı mekânda Magosa'da sürgün yıllarını geçirdi. Vatan fikrinin oluşmasında etkili olan bu düşünür ve şair, Namık Kemal'in fikir dünyasını şekillendiren önemli bir şahsiyet olarak kalır. Namık Kemal, Kıbrıs'ta iken Şeyh Ahmed Efendi ya da Leskofçalı Galip gibi şair ve fikir adamlarından etkilenmiş ve Şinasi ile olgunlaşan fikirleri bu etkilenmelerle Namık Kemal'e has bir hüviyete bürünmüştür.

Namık Kemal, şairliğinin ilk yıllarında Leskofçalı Galip'le tanışır ve onun vasıtasıyla Encümen-i Şuara'ya katılır. Bu yıllarda Leskofçalı Galip'in

“Hüdâ me'yus kılma gönlümü ikbâl-i milletten

Haberdâr eyle Rahman ismini ahvâl-i milletten

Olup mecrûh peykân-ı kazâdan tâir-i devlet

Demâdem hûn akar çeşmim gibi şehbâl-i milletten

Manzumesini okur ve çok etkilenir. Devletin ve milletin içinde bulunduğu acıklı durumu ifade etmeye çalışan bu manzume şairi çok derinden yaralar. O minval üzerine Hürriyet Kasidesi'ni yazmaya karar verir” (Kolcu 2011, 157-158).

Leskofçalı Galip, bir mürşid-i edib olarak kendi tilmizlerine daima vatan, millet gibi mevzularda şiirler yazmalarını tavsiye etmiştir:

اشرف پاشادن صكره لسقوفچهلى غالب بك نامق كاله سرشد
ادب اولدى. بو غالب بلك كندى زماندهكى كنجلر د فوق العاده نفوذى
اولشدر. طور مختارى نائلى واديسى ايندى. تلامذه سنه دائما
بو واديلر ده اجاله قلم ايتلر نى توصيه ايدر مش. لسقوفچهلى وزير
اسماعيل پاشا زاده غالب بك بزم شاعر يحيى كالك عم اكبريدر
والده سنك عجبلى. يحيى كالك حالى عمجه سنده ، آخير ديگر

— ۱۰ —

“Eşref Paşa'dan sonra Leskofçalı Galip Bey Namık Kemal'e mürşid-i edib oldu. Bu Galip Bey'in kendi zamanındaki gençlere fevkalade nüfuzu olmuştur. (...) Tilmizlerine daima bu vadilerde icâle-yi kalem etmelerini tavsiye edermiş. Leskofçalı Vezir İsmail Paşazade Galip Bey, bizim şair Yahya Kemal'in amm-ı ekberidir. Validesi tabir-i diğer-i vâzihla Galip Bey'in yeğeni olduğu görülüyor. Zamanımızın şiire muhibb ne kadar genci varsa hepsi derhal Yahya Kemal'e müncezip ve onun dergâh-ı şairiyetine ihlâs ile müntesip olur. Mısralarını okumayan, tekrar etmeyen ve taklide çalışmayan bir genç nâzım yoktur. (...) İşte Galip Bey de zamanının gençlerine bu suretle icrâ-yi tesir etmiştir (Nazif 1340, 10-11).

Elbette ki Namık Kemal'de vatan fikrinin oluşumunda tek âmil Leskofçalı Galip değildir. Şinasi ile tanıştığı yıl olan 1861 (Kolcu 2011, 172) ve daha sonraki yıllarda ilk şiir zevkini dönemin diğer usta şairlerinden almış, Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu vahim durum onu vatanî konularda düşünmeye sevk etmiştir. Hem Namık Kemal'de hem de Süleyman Nazif'te vatan anlayışı millet, tarih ve din kavramlarının bir hamulesi olarak karşımıza çıkar:

“Namık Kemal’in de Süleyman Nazif’in de vatan anlayışı, vatan, millet, tarih ve din kavramlarının belirlediği bütünlük çerçevesinde şiirlere yansır. Her iki şair de vatan coğrafyasını, zaman ve uzam bakımından millet, tarih ve din kavramlarının yarattığı, sınırlarını çizdiği; anlam, değer, kutsiyet kazandırdığı toprak parçası olarak addeder.” (Demir 2012, 62).

Bu kavramların oluşturduğu kutsiyet, Namık Kemal’de vatan fikrinin ortaya çıkmasına vesile olur. O Süleyman Nazif’in sıraladığı kişilerin etkisinden ziyade içinde yaşadığı coğrafyanın havasını teneffüs ederek, tarih ve millet kavramlarının ruhunu şekillendirmesiyle bir vatan şairi olur.

5. Namık Kemal ve Victor Hugo:

Namık Kemal’in üslûbuna en fazla tesir eden şair olarak Victor Hugo’yu gösteren Süleyman Nazif iki edip arasında mukayeseler yapar. İki şair ve yazar arasındaki en önemli fark lisan zenginliği ve fakirliğidir:

كالك اسلوبنده الك زياده حاكم ظن ايتديكم تركردن نفى
عجملردن - نفى يده اجراي تأثير ايتش اولان - عرفى، فرانسولرد
ويقتور هوغودر، تامق كالك بعض اطوارى وحالات بيانى ويقتور
هوغو يه بگزر. فقط مشرجه آرالرنده چوق فرق واردر. ويقتور
هوغو يك بيوك برحيط عرفانده يتشدى. برنجى فرانسوا زماننده
انقلاب كيره قدر يك بيوك دهالار و ذكالى فرانسوجيهي ايشلاه
ايشلاه اويه بر حال كلك ايشال ايتشردى كه بولسان آرتقى ويقتور به
هوغو كى جهانكير برشاعر واديب يتشديره بيليردى. و نصل كه

“Kemal’in üslubunda en ziyade hâkim zannettiğim Türklerden Nef’i, Acemlerden – Nef’i’ye de icrâ-yı tesir etmiş olan Örfî, Fransızlardan Victor Hugo’dur. Namık Kemal’in bazı etvârî ve hâlet-i beyânî Victor Hugo’ya benzer. Fakat meşrepçe aralarında çok fark vardır. Victor Hugo pek büyük bir muhit irfanında yetişti. Birinci Fransuva zamanından inkılâb-ı kebire kadar pek büyük dehalat ve zekâlar Fransızca’yı işleye işleye öyle bir hâl-i kemâle îsâl etmişlerdi ki bu lisan artık Victor Hugo gibi cihangir bir şâir ve edîb yetiştirebilirdi. Ve nasıl ki yetiştirdi. Lisanın serveti sayesinde Victor Hugo’nun fikirleri dimağından kalemine mülebbes ve müzeyyen olduğu halde intikâl ederdi. Namık Kemal ise dilini pek fakir ve cılız bulmuştu. Doğan fikir ü hislerini ilbas için de ayrıca çalışır ve yorulurdu.

Victor Hugo başka noktalardan da Namık Kemal'den ayrılır. Bu fark bizim edib-i âzamımızın lehinedir. Victor Hugo harîs ve garazkâr idi. Namık Kemal ise hasbi çalışır ve idealisttir. Victor Hugo'ya göre edebiyat kahir bir vasıta idi. Namık Kemal'in nazarında ise gaye ve yalnız gayedir” (Nazif 1340, 14).

Namık Kemal ile Victor Hugo arasında büyük benzerlikler olsa da Namık Kemal vatan sevgisi ve paraya değer vermemesi yönleriyle ondan ayrılır. Üslûp ve işlediği konular yönüyle ise iki edip birbirine benzer. Namık Kemal'in oğlu ise her iki yazarın birbirine çok benzer olduğunu addeder:

“Oğlu Ali Ekrem Bolayır da, her iki yazarın yakınlığını büyük boyutlarda görür. Ona göre, Fransa'da bir edebiyat cihanı bahşetmiş olan Hugo ne ise, Türkiye'de de Kemal odur ve kendisi hiç şüphesiz Türkiye'nin en büyük edibidir.” (Aydın 2012, 376)

Fransızların Victor Hugo'su bizim ise Namık Kemal'imiz vardır. Her ikisi de yaşadıkları devir ve bu devrin sorunlarına getirdikleri çözümlerle birbirlerine benzerler.

6. Namık Kemal'in Edebî Takipçileri

Bilindiği üzere Namık Kemal kendisinden sonra birçok şair ve yazarı etkilemiş, onların edebî çizgilerine yön vermiş bir şahsiyettir. Bazıları onu sadece takip etmekle kalmamışlar tüm hayatlarına rehber edinmişlerdir.

Namık Kemal'i bir edip ve üstat şair olarak kabul eden takipçileri arasında Abdülhak Hamid ve Sami Paşazade Sezai Bey yer alırlar. Bu iki şair kendilerini Namık Kemal'in tilmizi olarak görürler. Bu yönüyle Namık Kemal iki büyük şairimizi fikren etkilemiştir:

“Abdülhak Hamid'den sonra Sami Paşazade Sezai Bey edib-i azamın tilamiz-i irfanı meyanına dâhil oluyor. Pek rakik ve müstesna bir mizaç ve üsluba malik olan bu edib-i necib, Namık Kemal'in pek ziyade perestişkârlarındandır” (Nazif 1340, 19).

Bu bağlamda Namık Kemal'i Yeni Türk edebiyatımızın babası saymamız yanlış olmaz. O bir baba gibi takipçilerine sahip çıkmış, onları yönlendirmiş ve böylece onların perestîş ettiği bir zat olmuştur. Namık Kemal, Magosa'da zindanda iken Abdülhak Hamid'in Macera-yı Aşk'ını okuyup beğenmiş; böylece Hamid'le görüşmek ve onu vatan için yetiştirmek istemiştir:

“Edib-i azamın Ebuzziya'dan sonra feyz-i takdirine ve lutf u teşvikine mazhar olan Abdülhak Hamid'dir. Magosa Zindanına –Kendi tabirince- diri diri gömülmüş olan Namık Kemal o medfen hayatta bile maşuka-yı müebbedesi edebiyatı dikkat ve hatta heyecanla takip ediyordu. İrfan Paşa'ya Mektubu namıyla meşhur name-i ateşin inca-yı infilakı olan Magosa zindanından Recaizade'ye yazılmış bir mektub vardır. O vakte kadar bir kere Bâb-ı Âli'de, bir kere de Ebuzziya Tevfik'in matbaasında görmüş olduğu Hamid, Ömer Nasuhî Bey'in biraderi olan çocuk ise harikulade, hiç olmazsa Kemal ve Ekrem kadar bir edib olacak. Bunu Abdülhak Hamid'in o sırada intişar etmiş olan Macara-yı Aşk'ını kıraatten mütehasıl şevk ü vecd ile Kemal söylüyor. Ve muhabere arzusunu Ekrem vasıtasıyla Hamid'e tebliğ ediyor. İşte adam yetiştirmek, millet yetiştirmek isteyen bir deha-yı âşık” (Nazif 1340, 18-19).

Adam yetiştirmek, millet yetiştirmek tabiri Süleyman Nazif'in Namık Kemal için sarf ettiği ve onun ideolojisini ortaya koyan bir ifadedir. Namık Kemal'in asıl amacı ve ideolojisi burada belirtildiği üzere millet için adam yetiştirmektir.

Süleyman Nazif, Namık Kemal'in sadece talebelerinin değil daha birçok insanın da beğenisini ve takdirini kazandığını ifade etmektedir. Devrin paşalarından Enver, Mustafa Reşid ve Cevdet Paşaların da Namık Kemal'i beğenip fikirlerini benimsediklerini belirtir:

“Edib-i Âzama hürmetkâr ve perestîşkâr olan yalnız şakirtleri değil sinnen büyük ve mevki-i içtimâiyeleri daha yüksek olanlar da onun azametini takdir ediyorlardı. Âzamanın irfan ve edebimizi yarım asra karîb bir zamandan bizzat tanıyan ve hemen hepsinin teveccüh ve samimiyetini ihraz etmiş olan Enver, zekâ sahibi Mustafa Reşid Beye, Cevdet Paşa, Kemal Beyin nazım ve nesirdeki belagatini takdir ederek kudret-i beyanına meftun bulunduğunu söylemiş. Hâdisâtta Mustafa Reşid Bey'in şehâdetini müeyyedir. Cevdet Paşa gibi makbul bir vezirin Namık Kemal Bey gibi vâdi-yi edbâra mutasarrıf suretinde atılmış bir mağdûb Padişahiye eserlerini ihdâ etmek suretiyle müstesna bir hürmet göstermesi de edib-i âzaman zamanındaki derece-i mevkuriyetini gösterir. Müfid Paşa da Namık Kemal'in meftunlarından”(Nazif 1340, 25).

Bu surette Namık Kemal, yaşadığı dönemde hem devlet erkânının hem de umum halkın sevgisini kazanmış ve burada isimleri sayılamayacak kadar çok insan onun takipçileri arasına girmiştir. Bu surette Namık Kemal, gelecek nesillere vatanî duyguları sağlam, kişilikleri vatan aşkıyla yoğrulmuş insanlar yetiştirmiştir. Takipçileri onun eserlerini büyük bir zevkle okurken her biri birer vatansever kişiliğe bürünmüşlerdir. Namık Kemal, eserleriyle ve düşünceleriyle takipçilerini yetiştirmiş ve vatan müdafaasında onları ön saflarda görmek istemiştir.

7. Namık Kemal'in Vefatı:

Namık Kemal'in vefatı ile ilgili olarak Süleyman Nazif çocukluk hatıralarını nakleder. Çocukluğunda Namık Kemal'in vefatını haber aldığı anda nasıl üzüldüğünü ve babasının şair hakkındaki sözlerini sıralar:

“Evvvela gözlerime, sonra gazeteye inanmadım. O günkü ceridelerin hepsine orada birer birer baktım. Aynı heyecansızlıkla, aynı kayıtsızlıkla ve aynı soğuklukla derç edilmiş aynı kara haber. Kendi kendime “Hayır, başka Kemal de olabilir.” Dedim. Fakat daima gözlerime, kulaklarıma hoş ve munis gelen edib şehir terkibi ne kadar zalim ve bî-aman kesilmişti” (Nazif 1340, 29.)

Süleyman Nazif, Namık Kemal vefat ederken aslında çocuk değil on dokuz yaşında bir delikanlıdır. Ancak o dönemleri hayalen hatırlamakta ve çocukluk evresine ait bir hatıra imiş gibi olayı nakletmektedir. Bununla beraber Namık Kemal'in oğlu Ali Kemal'i aziz bir dostu olarak görmektedir:

“Edib-i Azaman vefatında ben on dokuz yaşında idim. Yüzünü bir kere olsun görmedim. Ufûlünü işitmek bana pek ağır gelmişti. Hâlâ elemi taşıyamakta olduğum bu mahrumiyeti Namık Kemal'in –kelimenin iki manasıyla da – yegane neci-i necibi Ali Ekrem Bey'in

keremkâr dostluğu ve kıymettar teveccühü teselli etti. Namık Kemal'in oğlu olmak şerefiyle Ali Ekrem'in babası olmak mazhariyetini nazar-ı şükranım bu dakikada yan yana oturmuş görüyor. Mahdumda pederin ruhunu, pederin ruhunda mahdumun hayrî'l-halefliğini selamlarım" (Nazif 1340, 4).

Namık Kemal'in vefatıyla vatan sathında genel manada bir üzüntü hasıl olmuş, vatanın öksüz kaldığı dile getirilmiştir. Namık Kemal'in

"Ölürsem görmeden millette ümmid ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrime vatan mahzûn, ben mahzûn"

diye dile getirdiği üzüntü şairin ölümüyle dillerde dolaşmaya başlamıştır. Bilindiği gibi "Yaşamı ifade eden, onunla birlikte vücut bulan "dil"dir (Hüküm 2011, 83). Böylece Namık Kemal'in vatan sevgisi dil vasıtasıyla Anadolu coğrafyasına yayılır.

8. Son Söz

Namık Kemal üzerine bu güne kadar çok şeyler söylenmiş ve yazılmıştır. Ancak Süleyman Nazif'in Namık Kemal üzerine kaleme aldığı eseri çok fazla su yüzüne çıkmamış, burada söylenenler Namık Kemal hakkında daha önce yazılanların gölgesinde kalmıştır. Süleyman Nazif, Namık Kemal'i şahsen tanıyan ve onun tek oğlu olan Ali Ekrem'in samimi bir ahbabı olan bir yazardır. Bu yönüyle gerek Ali Ekrem'den duydukları ve gerekse kendi müşahede ettiği gözlemlerini bizimle paylaşırken Namık Kemal hakkında daha önce duymadığımız orijinal tespitlerle karşılaşırız. Namık Kemal, asil bir aileden gelen ve soyağacı 3. Selim'e kadar ulaşan bir şahsiyettir. Onun vatanseverliği ve asaleti bu soyağacında tekâmül eder, şekillenir. O, kökü mazide olan âti, tanımlamasına en çok uyan şairdir. Namık Kemal, hayatı boyunca yakın çevresinde yaşayan dönemin şair ve yazarlarıyla yakın temasta bulunmuş, onları etkilemiş ya da onlardan ilham almıştır. O, bir yandan Abdülhak Hamid Tarhan'la münasebette iken bir yandan Rezaizade M. Ekrem'le görüşür. Bu şairleri ideallerini sürdürecek iki takipçisi olarak görür. Onlara yazdığı mektuplarda ise "Kardeşlerim!" ifadesini tercih eder. Hamid ve Ekrem'le konuşurken mütevazı kişiliği ön plana çıkar. Namık Kemal, ömrünün en verimli yıllarını sürgünde geçirmiş ancak en büyük eserlerini de bu sürgün yıllarında kaleme almıştır. Vatan Yahut Silistre bu eserlerinden en önemlisi olarak gösterilebilir.

Namık Kemal'i Türk şiirinin Victor Hugo'su olarak gören Süleyman Nazif, bu iki şahsiyetin birçok yönleriyle birbirlerine benzediğini ancak kişilik olarak birbirlerinden ayrıldıklarını ifade eder. Namık Kemal'in dili bir imparatorluk dilidir, dolayısıyla zengin bir dildir. Ancak Victor Hugo'da bu zenginlik görülmez.

Namık Kemal'i *Vatan Şairi* yapan fikirleri ve bu fikirlerinden doğan vatanî şiirleridir. Onda vatan fikrinin oluşumu ve bu oluşumun neticesinde ortaya çıkan vatan mefhumunun yaygınlık kazanması çocukluğundan itibaren kazandığı bilgi birikimi ve etrafındaki insanların onun üzerindeki tesiri neticesinde olgunlaşır. Ona vatan fikrini aşlayanlar arasında en önemli kişi onun annesidir, denilebilir. Namık Kemal'in annesi, soylu bir aileden gelen Fatma Zehra

Hanım'dır. Aynı şekilde Babası Yenişehirli Mustafa Asım Bey de soylu bir neslin yetiştirdiği bir devlet adamıdır. Namık Kemal'in vatan sevgisinin özünü bu iki asil insan oluşturur.

Türk edebiyatına sayısız eserler kazandıran, vatan, millet gibi kavramları hususileştiren şair, yazar ve fikir adamı Namık Kemal vefat edince başta oğlu Ali Ekrem olmak üzere Süleyman Nazif ve diğer dava arkadaşları onun açtığı vatan yolunda hiç durmadan ilerlemeyi gaye edinmişlerdir. Süleyman Nazif, yazmış olduğu Namık Kemal kitabında onun vefatını öğrendiği gün nasıl üzüldüğünü ve gözyaşlarına hakim olamadığını anlatır. Süleyman Nazif'in Namık Kemal hakkında bize verdiği bilgiler onun hayatı ve hayata bakış açısını doğru değerlendirmemiz açısından önümüzde yakılan bir meşale gibi değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- AKİS, Metin, "XVI. Yüzyılda Kilis ve Antep Sancaklarında Ermeniler ile Türkler Arasında Sosyal ve Kültürel İlişkiler", **Erciyes Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Sempozyumu, Hoşgörü Toplumunda Ermeniler**, Cilt III, Erciyes Üniversitesi Basımevi, Kayseri 2006
- AYDIN, Abdulhalim, "Namık Kemal'i Victor Hugo'ya Götüren Etkenler", **Turkish studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 6/3 Summer 2011, p.197-204 TURKEY
- BANARLI, Nihad Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, M.E.B. Yayınları, İstanbul 2001
- DEMİR, Ahmet, Süleyman Nazif Şiirinde Namık Kemal Etkisi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 22, Sinop 2012
- HÜKÜM, Muhammed, "Şiirin Milli Bütünleştiriciliği ve Nurullah Genç'in "Gülnâre" Şiiri Üzerine Bir İnceleme" **Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Social Sciences**, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2011
- KOLCU, Ali İhsan, **Tanzimat Edebiyatı I, Şiir**, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2011
- NAZİF, Süleyman, **Namık Kemal**, İkdam Matbaası, İstanbul 1340
- ÖZTÜRK, Faruk, **Yabancılar İçin Eş ve Zıt Anlamlı Sözcükler Sözlüğü**, Kesit Yayınları İstanbul 2015
- SÜTÇÜ, Tevfik, "Namık Kemal'in Yaşamında ve Eserlerinde Gelibolu", **Turkish studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** Volume 8/13Fall 2013, p. 1411-1426 TURKEY
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2000
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2001
- TANSEL, "Fevziye Abdullah, Namık Kemal'in Midilli'de Yazdığı Manzum ve Mensur Eserler", **Türkiyat Mecmuası**, 12 (0), s. 57, İstanbul 2010, Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuturkiyat/issue/18505/194889>